

Kirkemøtet og nyreligiøsiteten

En utredning og et vedtak

Etter initiativ av Kirkens undervisningsråd ble nyreligiøsiteten tatt opp som sak på Kirkemøtet i november 1988. En grundig utredning var på forhånd utarbeidet av en arbeidsgruppe med følgende aktive medlemmer: Leif Gunnar Engedal (leder), Notto R. Thelle, Wenche Yamamoto, og Arne Tord Sveinall (sekretær). Dette materiale vil med tiden bli formidlet videre til kirker og organisasjoner, men siden det er av spesiell interesse for Egede Instituttet og for *NOTM*, bringer vi referat og utdrag av sentrale deler av utredningen. Til slutt kommer også klipp av komitéinnstillingen, som også ble Kirkemøtets vedtak.

Kirkerådets utredning om «Nyreligiøsitet»

II. Religion og nyreligiøsitet – perspektiver på vår situasjon i dag

II.1. Introduksjon: Religiøsitet og pluralisme

Også i vårt samfunn merker vi nå tydelig at mangfoldet i den religiøse kultur er i ferd med å bli mye større. Den tid er definitivt forbi da religiøs tro var ensbetydende med *kristen tro*. I stedet blomstrer mangfoldet og motsetningene. Også på det religiøse livs område slår *pluralismen* igjennom. Det betyr at vi stadig oftere vil treffe norske borgere som tror og praktiserer muslimsk gudstro. Stadig oftere vil vi møte mennesker med buddhistisk eller hinduisk livsoppfatning. Vi vil oppleve at kristne trosforestillinger vil blandes opp med elementer fra andre åndstrasisjoner: Både gamle tradisjoner fra vår egen kulturkrets (okkulte tradisjoner) og elementer fra de store verdensreligioner. Ikke minst ser vi det i den økende «import» av forskjellige nyreligiøse strømninger og bevegelser. Ved nærmere ettersyn viser det seg ofte at disse «nye» religiøse strømningene egentlig inneholder svært lite nytt. I all hovedsak dreier det seg om århundregamle religiøse tradisjoner og forestillinger. Det «nye» er først og fremst knyttet til den «legering» av gamle og nyere forestillinger som den aktuelle bevegelse representerer.

De nyreligiøse bevegelsene stiller oss overfor mange nye utfordringer og muligheter. De nødvendiggjør en fordypelse i kristentroens fundament og egenart og utfordrer til kritisk selvbesinnelse både m.h.t. lære («intellektualitet») og liv («spiritualitet») (se under IV). Samtidig fordrer det kunnskap

og innsikt i den eksistensielle problemsituasjon mot slutten av det 20. århundre. Tre perspektiver kan her nevnes:

- a. Den religiøse oppvåkning tydeliggjør ut over all tvil at også det moderne menneske er et «troende menneske». Vitenskapelig tenkemåte og teknologisk rasjonalitet har ikke utryddet religiøsiteten. Mennesket bærer med rette navnet «homo religiosus».
- b. Vår situasjon på det kulturelle og livssynsmessige område må sees i sammenheng med den dyptgående krise som hele den europeisk-vestlige kulturkrets er inne i.
- c. Den religiøse oppblomstring som vi opplever, kan bare forstås rett i sammenheng med det stadig mer omfattende og intense møte mellom Øst og Vest. Verden blir mindre og mer enhetlig, samtidig som diskusjon og konfrontasjon mellom ulike virkelighetstolkninger og religioner tilspisses. Kirkens møte med de nyreligiøse strømninger må sees nettopp i dette perspektiv.

II.2. Møte mellom Øst og Vest: et religionshistorisk perspektiv

Når fremtidige religionshistorikere skal beskrive det 20. århundre, vil de ikke først og fremst legge vekt på kampen mellom kapitalismen og kommunismen, men på det gjensidige møtet mellom Øst og Vest. Dette «profeterte» historikeren Arnold Toynbee i 1947. Allerede i 1930-årene antydte dybdepsykologen Carl Gustav Jung at Østens ånd er i ferd med å gjennomtrengte Europa: Som det gamle Romerriket overtar vi alle slags eksotiske religionsformer i håp om å finne en kur for våre åndelige mangelsykdommer.

Det disse tenkerne skimtet som tendenser, er nå i ferd med å bli virkelighet. Vesten – vårt eget land inkludert – er blitt et sted hvor gammel og ny religiøsitet fra Øst og Vest tvinges inn i et avgjørende møte.

Det virker truende på mange, og det vil utvilsomt ha følger for både teologi og kirkeliv. Men et blikk på historien gir oss viktige påminnelser. For det første at det religiøse mangfold – med sameksistens og gjensidig påvirkning, dialog og konfrontasjon – kanskje er mer normalt og realistisk enn en enhetskultur gjennomsyret av en dominerende religion. For det andre at påvirkning fra andre religioner ikke er noe nytt i kirkens historie.

Hele den bibelske historie beretter om en tro som ble formet i møtet med omliggende religioner og kulturer. Hovedtendensen går i retning av konfrontasjon, men samtidig er det klart at den bibelske tro ble beriket og påvirket av dette møtet. Den første kristne kirke var en av de mange nye religionene som tok form i middelhavslandenes og Fororientens smeltdigel. Her møttes Øst og Vest, og selv fjerne religioner som buddhisme og hinduisme var ikke ukjent. Et klart kristent budskap og en trygg identitet ble formet i møtet med et mylder av alternative religionsformer.

Den viktigste markeringen av Østens gjennombrudd i Vesten skjedde kanskje ved det berømte Religionenes Verdensparlament i Chicago i 1893, der representanter for alle verdens religioner for første gang i historien møttes i åpen samtale. De kristne lederne som hadde planlagt parlamentet, var overbevist om at andre religioners møte med kristen tro og

sivilisasjon ville føre dem mot kristendommen, men i realiteten ble møtet utgangspunkt for en aktiv hinduisk og buddhistisk misjon i Amerika og Europa. Fra da av var ikke Østens religioner gjenstand bare for akademisk og litterær interesse, men markerte seg som virkelige religiøse alternativ. Ikke minst ble teosofien (se nedenfor) en viktig formidler av østlige tradisjoner.

Det økende nærvær av østlig religiøsitet vi har opplevd de siste tiår er derfor ikke noe helt nytt, men står i organisk sammenheng med den tidligere utvikling. Det radikalt nye er vel den intensiteten som preger påvirkningen fra Øst. Bakgrunnen for det er allerede berørt ovenfor. Men det kan være verd å merke seg en historisk detalj: Da president Lyndon B. Johnson i 1965 forandret loven om immigrasjon fra Asia for å gjøre det mulig å motta flyktninger fra Mao-Kina, åpnet han for en annen uforutsett konsekvens: En strøm av guruer og mestere fra India og hele Østasia kunne uhindret etablere seg og fikk en enestående sjanse til å gi en ungdomskultur i oppbrudd et alternativ til den etablerte religion og kultur.

Ved siden av Østens gjennombrudd i vår kultur, er det kanskje like viktig å merke seg at de ovennevnte skjulte alternativ i våre egne europeiske tradisjoner er i ferd med å dukke opp igjen. Det tenkes her ikke bare på det før-kristne europeiske hedenskap i forskjellige former, men kanskje særlig på et virvar av okkulte strømninger som går tilbake til Europas fororientalske kilder. De kan vise seg å være like utfordrende som østlige importreligioner.

II.3. Mennesket mellom teknisk rasjonalitet og religiøs tro

For få tiår siden fremholdt samfunnsforskere fra ulike faglige sammenhenger at den vestlige kulturkrets var på full fart inn i en religionsløs tid. Vitenskapelige erkjennelser, tekniske nyvinninger, avmytologisering av gamle gudebilder osv. ville rydde veien for et nytt syn på verden. Religiøs tro og andre rester av irrasjonell metafysikk ville gradvis bli overflødig og havne på historiens skraphaug over utlevd liv.

Få profetier har slått så grundig feil. Vi ser det overalt i vår egen tid: religiøsiteten blomstrer. Vi opplever en renessanse for religiøse livstolkninger, en ny åpenhet for tros- og verdispørsmål, sterke uttrykk for menneskers behov for noe å tro på – noe å leve for som går ut over hverdagens strev med «saker og ting». Det er neppe for mye sagt å hevde at den religiøse kultur i vårt land er preget av en økende uro. En fornyet lengsel etter mening og sammenheng, etter en helhet og «hellighet» som er i ferd med å forsvinne.

Den teknologiske utvikling, veksten i vitenskapelig innsikt og fremveksten av en velferdsstat som tilfredsstillende de flestes grunnleggende materielle behov, har ikke frembrakt en religionsløs kultur. Det ligger nær å si: snarere tvert imot.

Hva kan dette komme av? Hvorfor slo profetiene om det religionsløse samfunn feil? Hvorfor opplever vi en ny religiøs renessanse? Vi vil antyde noen momenter til et svar. Til sammen peker de etter vår vurdering på vesentlige bakgrunnsvariabler for forståelse av nyreligiøsitetens oppblomstring.

Her følger så i II.3.1-4 en grundigere analyse, med følgende under-tema: «Den praktiske materialisme», «Kunnskapseksplasjon og spesialisering», «Relasjonsødeleggelse og tradisjonstap», og «Pluralisme og personlig frigjøring». Kap. II avsluttes så med en sammenfatning.

En rekke faktorer i vår kulturelle og samfunnsmessige situasjon har påført mange mennesker i vår tid et dyptgående identitetsproblem: Mennesket vet ikke hvem det er, og det vet at det ikke vet det. En slik situasjon på det personlige plan kan bare løses når mennesket får hjelp til å se sitt liv i en større sammenheng. Identitet skapes når fundamentale sammenhenger oppdages og erfares, når vi får hjelp til å ordne og tyde våre erfaringer av oss selv og den verden som er vår.

En slik helhetsskapende og meningsgivende sammenheng i livet kan ikke betraktes som en luksusvare for en åndelig elite. Mange fagfolk fra ulike profesjoner vil snarere hevde at det her dreier seg om fundamentale menneskelige behov. Vi har ikke bare behov for «mat», men også for «mening». Det er en forutsetning for å bevare menneskets menneskelighet intakt at vi kan se vårt liv i en meningsfull sammenheng: «For ikke å bli gal må mennesket ha et verdensbilde. For ikke å sygne ned i total likegyldighet eller flakse vilt som en spurv innenfor vinduet, må mennesket tro at en verdensforklaring ligger innenfor rekkevidde» (P. C. Jersild).

Behovet for handlingsveiledning og valgavlastning i lys av et ordnende og meningsgivende helhetssyn, hører slik sett med til våre grunnbehov. Mye kan tyde på at slike behov ytrer seg med samme «instinktets styrke» som velkjente biologiske behov. Derfor har også mennesket til alle tider og i alle kulturer fremstått som et meningssøkende og religiøst vesen. Vitenskapelig rasjonalitet og materiell velferd er nok viktig i sin sammenheng, men de berører ikke mennesket på dypet. De møter ikke de fundamentale behov for meningsgivende tydning av livserfaringene.

Den nyreligiøse renessanse synes å bekrefte en slik antakelse. Derimot synes en rekke menneskebilder av rasjonalistisk og liberal-humanistisk karakter å avsløres som forenklede og feilaktige. Bildet av mennesket på vei mot en ideologifri og religionsløs rasjonalitet har vist seg lite troverdig. Erfaringene det siste tiår har snarere bygget sterkt opp under den påstand at mennesket er et uheldredelig religiøst vesen. Det er en altfor stor belastning å leve uten et ideologisk-religiøst helhetsperspektiv på virkeligheten. Og nettopp i kampen med den helhetlige livstydning av religiøst merke, avslører mennesket sin dypeste menneskelighet.

I kristentroens perspektiv kan dette almene fenomen tydes slik Augustin på klassisk vis har formulert det: «Menneskehjertet er urolig inntil det finner hvile i deg - o Gud.»

III. Aktuelle nyreligiøse bevegelser - en systematisering

III.1. Begrepsmessig klargjøring

Det er blitt vanlig å bruke betegnelser som nyreligiøse bevegelser, nyreligiøsitet, alternativ religiøsitet og New Age om hverandre, som om disse står

for et klart definert fenomen. Ordene peker selvsagt i en vise retning, men er samtidig såpass diffuse og mangetydige at det kan være på sin plass med en klargjøring av hva ordene står for og hvilke fenomener vi ønsker å ta med i våre overveielser.

III.1.1. «Bevegelser» og «strømninger»

Nyreligiøse bevegelser henleder oppmerksomheten på organiserte bevegelser og grupper som representerer noe nytt i forhold til den etablerte (kristne) religion. En god del av energien fra kirkelig hold har gått med til følge med i og formidle informasjon om slike bevegelser, deres lære og aktiviteter.

Det er imidlertid liten tvil om at det ikke lenger er de enkelte organiserte bevegelsene som er viktigst, – selv om det stadig er aktuelt å imøtegå ekstreme utsalg av enkelte bevegelsers aktiviteter. I den store sammenhengen er utfordringen snarere den gradvise påvirkningen av hele kulturklimaet i form av alternative religiøse holdninger, tanker og tendenser, aktiviteter og interesser. Ordet nyreligiositet gir mulighet for en videre tolkning, idet uttrykket ikke bare dekker organiserte bevegelser, men gir rom for nye religiøse strømninger som tar opp i seg slikt alternativt tankegods.

Men også et begrep som «nyreligiositet» kan være for trangt til å fange opp det vi er interessert i i denne sammenhengen. I alle fall bør man være seg bevisst at en del av det kirken gjerne betrakter som nyreligiøst ikke nødvendigvis presenterer seg som noe religiøst eller definerer seg i forhold til etablerte religioner. Det er f.eks. typisk at den populære *Guide to alternative living* (New York: Thorsons Publ. Group, 1986) overhodet ikke antyder at det her dreier seg om religion. Det er tale om alternativt livsstil, og går på kategorier som helse, selvutvikling, New Age, astrologi, parapsykologiske fenomener, etc. Et blikk på *Borgens terapiguide* (Borgen Forlag, 1985) viser klart at «terapi» i de siste årene er blitt en nokså atomfattende kategori hvor både religiøse og humanistiske livsforståelser finner sin plass side om side med medisinske og psykologiske terapiformer. En teolog eller religionshistoriker vil se at mye av dette er gjennomsyret av religiositet, men i den alternative selvforståelse hører religionen med til en foreldet etablert kultur som nå er i ferd med å erstattes av en ny helhetsforståelse.

Det er absolutt legitimt å gi en religiøs tolkning av tendenser og bevegelser, selv om disse ikke forstår seg som religiøse fenomener. Samtidig må man være klar over at en teologisk tilnærming til nyreligiositet ikke er det eneste perspektiv, og at dette ikke nødvendigvis må påtvinges alt som er alternativt. Det synes rimelig å beholde begreper som «nyreligiøse bevegelser» og «nyreligiositet», men disse bør nok samtidig brukes på en romslig måte, supplert med andre uttrykk som alternativt livsforståelse (livsfølelse, livsstil), eventuelt alternative verdensbilder og livssyn.

I et lite avsnitt foretas det så en pragmatisk avgrensning til «nyreligiositet som aktuell utfordring og alternativ til kristendom

og nedarvet folkereligiøsitet i norsk sammenheng», og likeså til nyere sekter med kristen bakgrunn (III.1.2).

III.2. Nyreligiøsiteten – en oversikt

III.2.1. Kaleidoskopisk mangfold

Med en viss forsiktighet er det mulig å katalogisere nyreligiøsiteten. De fleste bevegelser og strømninger har forbindelseslinjer som historisk og idémessig knyttet dem til andre religioner, eller i det minste til et eller flere religiøse system eller helhetssyn. Samtidig er det viktig å få med seg det kaleidoskopiske mangfold i moderne nyreligiøsitet. Liksom bruddstykker av farget glass ristes sammen i et kaleidoskop og skifter mønster ved å speile hverandre i stadig nye kombinasjoner, kan man kanskje si at moderne nyreligiøsitet formes av en rekke elementer fra forskjellige tradisjoner som bringes sammen i et mangfold av variasjoner.

Hovedelementene i dette kaleidoskopet beskrives så forholdsvis grundig i III.2.2-7 under følgende stikkord:

«Østlig religion og filosofi», med særlig vekt på hinduisme, buddhisme og taoisme.

«Muslimsk religion», med særlig vekt på ahmadiya, subud og bahai.

«Alternativ vestlig religiøsitet – okkultisme», med utgangspunkt i den vestlige tradisjon som inkluderer elementer fra fororientalske tradisjoner. Astrologi, okkulte tradisjoner og teknikker, teosofi og antroposofi nevnes spesielt.

«Primalkulturers livstydning» viser til interessen for naturfolks religion, bl.a. sjamanisme.

«Tradisjonell folketro», med forbindelseslinjer både til primal-kulturers livstydning og alternativ vestlig religiøsitet.

«Nyere vitenskapelige innsikter» viser til diskusjon om hvorvidt vitenskapelige landevinninger fører til et paradigmeskifte, en ny helhetsforståelse.

«Terapeutiske helse- og healingbevegelser» refererer til grenseområdet mellom forskjellige former for psykoterapi, healing, folkelige terapitradisjoner og alternativ medisin.

Det hele samles i en karakteristikk av de bærende motiver.

III.3. Bærende motiver

Det er ikke mulig å beskrive et klart avgrenset og enhetlig innhold i det kaleidoskopiske mangfold som her er skissert. Det typiske er nettopp at tankegodt og teknikker fra svært forskjellige tradisjoner ristes sammen i stadig nye kombinasjonsmønstre. Selv det som gjerne kalles «Østens

religiøsitet» rommer livstolkninger og tanker som egentlig ikke kan harmoneres. Hvor meget mindre kan man vente at tradisjonsgods fra Øst og Vest, fra gjennomreflekterte filosofiske systemer og primalkulturer, fra moderne rasjonell vitenskap og intuitive innsikter, skal kunne harmoneres.

Ikke desto mindre ser det ut til å være visse hovedtendenser som dukker opp i forskjellige varianter i det meste av nyreligiøsiteten. Disse svarer også til grunnsynspunkter i den livstydning som målbæres i rammen av såkalte «New Age»-tenkning. Med fare for forenkling samler vi her følgende som bærende motiver:

- a. Gudsbegrepet er gjennomgående panteistisk. Gud tenkes som en upersonlig kraft som gjennomstrømmer universet, ofte i motsetning til en jødisk-kristen tro på Gud som person, skaperen og oppholderen som krever sin skapning til ansvar.
- b. I overenstemmelse med det panteistiske gudsbegrep formidles en monistisk verdensforståelse, dvs. en enhetsfilosofi der alt som eksisterer er et uttrykk for – eller en utstrømning av – det guddommelige. Det onde (bort)forklars som noe uvirkelig, som mangel på innsikt om tingenes opprinnelige natur, noe som ved sann erkjennelse (gnosis) ledes tilbake til det guddommelige. I en del tilfelle blir denne verden sett på som en illusjon, og all interesse rettes mot det åndelige som den egentlige virkelighet.
- c. Menneskesynet tolkes i samme monistiske retning. Menneskets sanne vesen er guddommelig, og målet er å virkeliggjøre sin guddommelige natur. Uttrykkene varierer (selvtranscendering, kosmisk gjennombrudd, opplysning, den sanne innsikt, enheten mellom sjelen (atman) og det guddommelige (brahman), guddommeliggjørelse, men tendensen er klar: bli ett med den guddommelige kraft.
- d. Historiesynet preges av en optimistisk evolusjonisme. Troen på at menneskeheten gradvis utvikler seg mot høyere åndelige stadier går sammen med overbevisningen at verden akkurat nå står ved et vendepunkt i sin utvikling. Den tradisjonelle kristne tale om endetiden må vike for troen på en vendetid, en krisetid som også er en Ny Tid (New Age) med gjennombruddet for en åndelig revolusjon. Et syklisk historiesyn (med vekt på at historien – som naturen – gjentar seg i stadige sirkelbevegelser) går sammen med troen på en utvikling fremover og oppover mot stadig større fullkommenhet.
- e. Som helhet preges nyreligiøsiteten av drømmen om harmoni og syntese. Bruddstykker fra de forskjelligste livssyn og religioner smeltes sammen. Dette presenteres som en ny helhet som oppfyller den skjulte mening i de tradisjonene de opprinnelig hørte hjemme i.

De klareste forbildene for disse tendensene finner man dels i den nyhinduiske enhetsfilosofi, dels i de okkulte tradisjoner av vestlig og østlig bakgrunn (se ovenfor).

La det også være nevnt at de religiøse tendensene som her skildres som bærende motiver, uten altfor store nyanseringer kan tolkes i mer filosofiske og almenmenneskelige kategorier (terapi, helse, helhet, selvinnstikt og selvutvikling) hvor det religiøse element avsvettes eller søkes fjernet.

IV. Kirken i møte med nyreligiositeten

IV.1. Møte med «det fremmede» – åpenhet og grenser

Det vil være avgjørende for kirken å møte de nyreligiøse strømninger på en saksvarende måte. Det nytter lite å stikke hodet i sanden og late som om de ikke eksisterer eller vil forsvinne av seg selv. Ensidige angreps- og forsvarsposisjoner vil heller ikke i det lange løp løse noen problemer, men snarere bekrefte manges mistanke om at kirken er fanget i sin egen verden uten evne til å møte nye utfordringer.

En kirke med en trygg identitet vil for det første konstatere at nyreligiositeten i dens mange former representerer et levende alternativ for mange mennesker, – «det fremmede» er i ferd med å bli en del av hverdagen. En saksvarende holdning til denne situasjonen kan beskrives ved stikkordene *åpenhet og grenser*.

Åpenheten skulle vise seg i viljen til å møte det nye uten frykt og fordommer. Kirken må ta alternativene på alvor, undersøke deres holdbarhet og slitestyrke og være villig til å la seg inspirere av dem. Møtet med «det fremmede» gir en anledning til å lære nye ting, både om de andre og om ens egne muligheter og begrensninger. En levende og lyttende dialog kan gi kirken nye innsikter og erfaringer, samtidig som dens vitnesbyrd blir mer troverdig.

En av innsiktene er at det moderne menneske ser ut til være langt mer religiøst enn kirken var klar over. Etter en «forvirret og lyssky generasjon som ikke kunne si ordet Gud uten å smile sjenert og si Faen like etterpå» (Axel Jensen), vrimler det av mennesker som uten sjenanse stiller spørsmål om liv og død og Gud og meningen med det hele. Religiøse spørsmål er ikke lenger tabu. Det ville være naivt å tro at denne religiøse åpenhet er ensbetydende med større mottagelighet for det kristne budskap, men den betyr likevel en positiv utfordring til å tale med frimodighet om troens sentrum.

Åpenhet betyr derfor vilje til aktiv kristen forkynnelse, i tale og skrift og handling. Det kristne budskap om Guds skapende nærvær og nåde er viktig som aldri før. Ikke minst i møte med nyreligiositetens ofte urealistiske forestillinger om menneskets muligheter, vil en ekte kristentro vise seg bærekraftig og slitesterk.

Åpenheten betyr ikke grenseløshet. I mange tilfelle vil det være nødvendig for kirken å markere seg i forhold til mange tendenser i nyreligiositeten. I møtet med en panteistisk gudsforståelse må kirken utmynte sin bekjennelse til den treenige Gud: Han er den transcendent skaper og herre, men også den som fyller universet med sitt nærvær. I møtet med nyreligiositetens optimistiske menneskesyn må kirken holde fast på den bibelske realisme i beskrivelsen av ondskapens makt, uten å miste av syne forventningen om troens forvandlende kraft. Overfor nyreligiositetens optimistiske evolusjonisme, må kirken gjennomtenke eskatologien. Overfor den sterkt utbredte tro på sjelevandringen, må kirken forkynne troen på legemets oppstandelse. Overfor tendensene til virkelighetsflukt må kirken holde fast på menneskets gudgitte kall til nærvær og ansvar i denne verden. Kritik og kontrovers behøver ikke bety manglende vilje til dialog. Men der hvor kritisk grensdragning kombineres med åpenhet og

innlevelse, vil grensene av og til trekkes på andre steder enn forventet i utgangspunktet, og vil være en del av et levende engasjement for de menneskene som er involvert i disse bevegelsene.

IV.2. Kritisk selvbesinnelse

Et av de viktigste elementene i kirkens møte med nyreligiositeten vil være den kritiske selvbesinnelse. Med det tenkes ikke på den destruktive og selvplagende pessimisme som av og til preger kirkens oppgjør med egen elendighet. Det som trengs er snarere et konstruktivt forsøk på å ta folks søken etter religiøse alternativer på alvor, og spørre hva den sier om kirkens mangelsykdommer og hvordan kirken igjen kan stå frem som et sted man forventer å finne noe.

Vi er nødt til å spørre hva det sier om norsk kristendom og kirkeliv at så mange søkende mennesker ikke engang faller på tanken å spørre om kirken har noe svar på deres spørsmål. Folks søken etter alternativer sier ikke bare noe om Østen eller om moderne menneskers rotløshet. Den er en profeti om at kirken ikke maktet å gi ord til deres lengsel. Det har en god del av nyreligiositeten av New Age maktet, – til en viss grad i alle fall. Mye av det er ikke slitesterkt og noe er destruktivt. Og hvis folk hadde hatt utholdenhet til å lete seg tilbake til de kristne kildene, ville de antakelig ha funnet større helhet der enn i nyreligiositeten. Men en kritisk selvbesinnelse kan bli begynnelsen til en fornyelse og fordypelse som kan sette folk i forbindelse med de levende kilder og la dem se de skjulte skatter.

Noen av slagordene i nyreligiositet og New Age kan lett avfeies som moteord og propaganda, men samtidig representerer de livsviktige utfordringer til kirken. Vi kan nevne stikkord som helhet og sammenheng, forståelsen av tro som noe mer enn intellektuell tilslutning, ønsket om dypere innsikt og erfaring, forventningen om vekst og en livsforvandlende trossprosess. Dette og mere til er ikke bare utfordringer som møter oss utenfra, men har dype røtter i evangeliet. At kirken samtidig har viktige ting å si som nyreligiositeten ofte overser, er en selvsagt forutsetning: Om den treenige Guds arbeid og nærvær i verden, om skaperverk og ansvar, ondskap og solidaritet, tilgivelse og nyskapelse. Men en god del må skje før ordene blir bærekraftige og oppfattes som meningsfulle.

IV.3. Intellektualitet og spiritualitet

Selv om kirken av og til beskyldes for intellektuell fattigdom, er det kanskje den motsatte mangelsykdom som avdekkes i møtet med nyreligiositeten. Kirken oppleves som ensidig intellektuell. I sine forsøk på å forklare, argumentere, diskutere og formulere svar, ligger hovedvekten på å forstå troen med tanken. Å bli kristen oppfattes som å akseptere en formulert sannhet. Ordets kirke blir den ordrike kirke. Mange har søkt seg bort fra kirken fordi de fikk intellektuelle forklaringer i stedet for religiøs innsikt. De søkte ikke argumenter, men dypere dimensjoner, ikke tanker om Gud, men Gud selv. De opplevde at mysteriet ble borte.

Spiritualitet er et moteord som kan bli utvannet og blasst, men det sier noe om en dimensjon kirken ikke alltid har maktet å ta vare på som den skulle. Det pietistiske fromhetsliv tok vare på noe. Høykirkeligheten og

den karismatiske bevegelse har tatt vare på andre sider. Ekstreme utslag har man i den såkalte herlighetsteologien. Men det er tross alt begrenset hvem som finner seg til rette i disse fromhetstradisjonene. Samtidig er det et voksende behov for å finne slitesterke former for fromhet i en ny tid.

Møtet med nyreligiøsitet kan gjøre kirken mer bevisst på spiritualiteten som troens dybdedimensjon, slik den utfoldes i kontemplasjon, meditasjon, bønn og bibellesning. Meditasjonsformer fra andre tradisjoner kan til en viss grad gi inspirasjon om de møtes med forstand. Men først og fremst vil det være gjenoppdagelsen av kirkens gamle tradisjoner som vil kunne fornye og inspirere. Det vil i denne sammenheng være om å gjøre å forme en spiritualitet som ikke bare dyrker den indre dimensjon i isolert åndelighet, men samtidig er seg bevisst kirkens ansvar i verden.

Det vil også være viktig at den nye spiritualitet ikke går på bekostning av den teologiske refleksjon. Det er kanskje svakheten ved mye av nyreligiøsitet og en del kristent fromhetsliv at det rasjonelle vrakes til fordel for følelsene og opplevelsene, og at det dermed skapes nye mangelsykdommer. Noe av det karakteristiske for den gamle kirkens store mestere var at det kontemplative liv gikk sammen med teologisk refleksjon. Det var ikke tilfeldig at noen av de største mystikerne fikk tilnavnet «teologen».

IV.4. Økumenisk utsyn og engasjement

Utfordringen fra nyreligiøsitet gjelder ikke bare en enkelt kirke. Det er Kirken – eller enhver kirke – som kalles til å møte nyreligiøsitet på en saksvarende måte. Økumenisk samarbeid vil derfor være en selvsagt forutsetning. Dette har allerede skjedd i internasjonalt, og til en viss grad i norsk sammenheng. Det økumeniske engasjement vil her være en del av et felles misjonsansvar. Møtet med nyreligiøsitet vil bli mer troverdig dersom kirkene samarbeider over konfesjonsgrensene og sammen forsøker å levendegjøre troen i en ny tid.

Det økumeniske perspektiv har også en annen dimensjon, som antydnet i det foregående. De forskjellige konfesjoner og kirkelige retninger er ikke bare tegn på splittelse, men er også et uttrykk for mangfold og rikdom. Den lutherske kirke tar vare på viktige anliggender andre kirker ikke så klart har sett, og vi har en oppgave å dele det med andre kirker. Samtidig har vår kirke tydelige mangelsykdommer på punkter hvor andre kirker har tatt bedre vare på rikdommen og dybden. Impulser fra østkirken har allerede satt spor etter seg i manges søken etter dypere trosdimensjoner, liksom den romersk-katolske kirke bedre enn de protestantiske har tatt vare på den mystiske og kontemplative tradisjon. Andre ikke-lutherske protestantiske kirker har klarere markert forventninger om åndens gaver og troens forvandlende kraft. Og ikke minst har kirkene i den tredje verden utfordret oss til å forme en spiritualitet som forener åndelig fordypelse og kamp for sosial og politisk frigjøring og rettferdighet.

En klarere bevissthet om Kristi kirke som et fellesskap som sammen er forvaltere av Guds hemmeligheter, kan gi oss større bredde og dybde til å møte de utfordringene nyreligiøsitet stiller oss overfor.

V. Veien videre – mulige konkretiseringsmåter

V.1. Behov for fagutvikling og kommunikasjon

Vi står ikke på bar bakke i møte med nyreligiositeten. Det finnes institusjoner og fagmiljøer som har utviklet kompetanse innenfor feltet «nyreligiositet», og som arbeider planmessig for å utvikle denne videre.

Men vi trenger utvilsomt en mere konsentrert og målbevisst satsing på dette felt i årene som kommer. Det kreves betydelige ressurser og innsats for å holde seg rimelig à jour innenfor et fagfelt med så mye bevegelse som dette. Og for å kunne gi troverdig veiledning er det helt nødvendig nettopp å være à jour. I denne sammenheng må det også understrekes at det trengs et mye mere målbevisst arbeid med å gjøre eksisterende kunnskap og kompetanse lettere tilgjengelig for brukergrupper innen kirken.

Her følger en oversikt over institusjoner og organisasjoner som bør kunne samarbeide, og det hele avrundes med beskrivelse av konkrete tiltak og strategier.

V.3. Tiltak og strategier

Den overordnede målsetting med de tiltak og strategier som anbefales i det følgende må være å sette kirkene i stand til å møte nyreligiositeten i en troverdig dialog, dvs. et møte der det kristne vitnesbyrd utformes i åpenhet overfor det som rører seg i det religiøse mangfold. For å gjøre det vil det være nødvendig å arbeide på flere plan samtidig, beskrevet i det følgende som:

- Studier
- Formidling av informasjon og kunnskap
- Diakoni og sjelesorg
- Dialog og kristent vitnesbyrd

V.3.1. Studier

En nødvendig forutsetning for arbeidet med nyreligiositeten er en systematisk videreføring og koordinering av det som i forskjellige sammenhenger allerede er gjort av studier og datainnsamling. Av særlige tiltak nevnes følgende:

a. Sentral databank. Det utvikles en sentral database for opplysninger som er relevante for dette området. En ønsker både opplysninger om hvilke «bevegelser» som finnes i norsk sammenheng, hvilken utbredelse disse har, hva de «står for» og hvordan de arbeider, en oversikt over personer som kan gi seriøs faglig informasjon omkring de ulike sekter/bevegelser, hvor det finnes relevant faglitteratur etc.

I denne sammenheng er det også naturlig å tenke seg samarbeid med særlig Dialog-centeret i Århus («Guruteket») og tilsvarende tiltak i Tyskland og England. Dessuten bør man tilstrebe en best mulig oppbygging av eget fagbibliotek samt koordinering av faglig virksomhet innenfor de

eksisterende fagmiljøer. Det synes rimelig at dette skjer i et samarbeid f.eks. mellom Egede Instituttet og MF-forumet.

b. Studiepermisjoner og stipendier. Det bør gis anledning til permisjon/stipendier til kirkelige arbeidere som ønsker å spesialisere seg innen forskjellige områder av nyreligiositeten.

c. Studiekonferanser. Som en del av koordineringen av studier bør det planlegges tverrfaglige konsultasjoner hvor spesialister fra forskjellige fagområder (teologi, religionsvitenskap, filosofi/idéhistorie, psykologi/psykiatri, medisin etc.) møtes omkring sentrale tema. Det vil være naturlig at Egede Instituttet koordinerer slike konsultasjoner, eventuelt med støtte fra NAVF. Teologisk refleksjon vil også være en nødvendig del av slike konsultasjoner.

V.3.2. Undervisning og formidling av informasjon

Noe av det viktigste i strategien vil være å formidle kunnskap og informasjon til menigheter og til andre som er engasjert i undervisning på forskjellige plan.

a. Utarbeidelse av undervisningsmateriale. Det bør utarbeides egnet pedagogisk materiale til bruk i menighetsskoler og andre egnede sammenhenger. Siktemålet vil være å spre informasjon om nyreligiøse strømninger og bevegelser, og samtidig å stimulere til bevissthet om det kristne trosinnhold. Et samlende hovedperspektiv kan være: «Kristentro og nyreligiositet – mellom diakoni og misjon.»

I tillegg vil det være behov for materiale til bruk i 9. klasse på ungdomstrinnet og i videregående skole. Det finnes svært lite egnet materiale om nyreligiøse bevegelser. Behovet er stort. Det vil være av stor verdi dersom en del av fagstoffet til menighetsskolen bearbeides m.t.p. bruk i skolen.

b. Håndbok om nyreligiøse bevegelser. Det iverksettes arbeid med en ny håndbok. Egede Instituttet har hovedansvar for dette, og er den koordinerende instans mellom fagmiljøer i Norge og andre land. Boka bør også i teknisk forstand være fleksibel og foranderlig (ringperm e.l.). Distribueres ad vanlige kanaler i kirken.

c. Regionalt nettverk. Med tanke på bedret informasjon og desentralisering av kunnskap bør det etableres et kirkelig kontaktnett. Eksempelvis kan hvert bispedømme velge ut en bestemt person med interesse for og faglige/menneskelige kvalifikasjoner til å ha et særlig ansvar for området «nyreligiositet». Dette kan være en diakon, en prest, en kateket eller annen kirkelig ansatt som biskopen o.a. finner egnet. Denne personen er bispedømmets primære kontaktperson når spørsmål om nyreligiøse retninger dukker opp. Han/hun kan «betjene» undervisnings- og infobehov på menighetsskoler o.l. i bispedømmet. Vedkommende vil også være en viktig kontaktperson for «Databasen» m.h.t. å kartlegge «nyreligiøse bevegelser» rundt om i landet.

d. Systematisk opplæring. Hvis denne ordningen skal fungere, forutsetter det et seriøst undervisningstilbud for de aktuelle personer og andre i kirke-

lig sammenheng. Det bør derfor utvikles et faglig seriøst kursopplegg for skoloring og ajourføring innenfor fagfeltet. Dette kurset kan f.eks. være et ukeskurs som avholdes til faste tidspunkter en gang pr. år. Det er ønskelig at et slikt kursstilbud skal reflektere nødvendigheten av både en seriøs faglighet og en personlig fordypning i kristentroen («intellektualitet» og «spiritualitet»).

Vi tenker oss et kurssamarbeid f.eks. mellom Egede Instituttet, Menighetsfakultetet, Peterstiftelsen, Sjelesorginstituttet (lokalisering av kurs). Et slikt tilbud vil kunne gi verdifull kunnskap og inspirasjon til et konstruktivt samarbeid omkring møtet med nyreligiøsitet. Det vil være et årlig kontaktpunkt mellom fagpersoner fra sentralt hold og de som arbeider ute i de forskjellige bispedømmene.

V.3.3. Diakoni og sjelesorg

Som et resultat av aktiviteten til en del nyreligiøse bevegelser er der en rekke mennesker som får problemer, religiøse, psykiske og sosiale. I ekstreme tilfeller kan man tale om «ofre» for nyreligiøse gruppers virksomhet. Det vil derfor være behov for å etablere miljøer som har faglig kompetanse både innenfor nyreligiøsitet og sjelesorg, og som har mulighet for å ta imot personer på opphold av noen varighet. Det ligger nær å tenke på det samarbeid som fra august 1988 etableres mellom Egede Instituttet og Institutt for Sjelesorg – Modum Bad.

V.3.4. Dialog og kristent vitnesbyrd

Som en naturlig del av alle disse aktivitetene bør man i den utstrekning det er mulig bestrebe seg på åpen kontakt med representanter for nyreligiøse bevegelser og strømninger. Det vil være nødvendig for å stimulere studiene og fordype forståelsen. Det vil hindre en unødvendig konfrontasjon og polarisering og vil gjøre det mulig på en skapende måte å integrere de positive utfordringene i en teologisk refleksjon. En slik kontakt og dialog vil også være nødvendig i de tilfelle det blir tale om aktiv konfrontasjon og konflikt. Dialogen vil også være nødvendig for å være nærværende med et troverdig kristent vitnesbyrd.

Kirkemøtets vedtak om nyreligiøsitet

1. Kyrkjemøtet har med takk motteke utgreiinga «Nyreligiøsitet». Ho kan vera verdfull både som informasjon om nyreligiøsitet og som arbeidsgrunnlag for dei utfordringane kyrkja står overfor i møte med nyreligiøsiteten.
2. Kyrkjemøtet ber Kyrkjerådet om å gjera utgreiinga kjend for kyrkjelydane i Den norske kyrkja.
3. Kyrkjemøtet vil streke under kor viktig det er at vidare arbeid med saka blir utført i samarbeid med Egede Instituttet og andre aktuelle fagmiljø og utdanningsinstitusjonar.

Kyrkjemøtet vil oppfordre Kyrkjerådet til å sørge for vidare oppfølging og koordinering av arbeidet.

4. Kyrkjemøtet vil understreke kor viktig det er
  - at det blir bygd opp eit systematisk opplæringstilbod når det gjeld nyreligiøsitet som siktar mot at det i alle bispedøma skal finnast kvalifisert personell på dette området (jfr. Betenkningen, V3.2 c og d).
  - at bispedømeråda/biskopane har oversikt over ressurspersonar som kan nyttast til kurs i prosti- og kyrkjelydssamanheng.
  - at det blir utvikla høveleg undervisningsmaterieil til bruk i kyrkjelyden og i skolen.
  - at det blir utarbeidd ei handbok som gir ei kort oversikt over aktuelle nyreligiøse rørsler i Noreg.
  - at kyrkjelydane blir bedne om å stimulere til djupare innsikt i kyrkjas tru og vedkjenning. Dette er ein føresetnad for å kunne møte mennesket frå nyreligiøse rørsler med eit truverdig kristent vitnemål og med omsorg. Slik blir også misjons- og evangeliseringsengasjementet fornya.
  - at det blir samarbeidd med frivillige kristne organisasjonar, - ikkje minst med misjonsorganisasjonane som har stor kunnskap og erfaring.
  - at det blir samarbeidd med andre kristne trussamfunn nasjonalt og internasjonalt om dei utfordringane nyreligiøsiteten stiller til dei kristne kyrkjene verda over.
5. I tillegg til ressursar som alt finst, trengst nye midlar for å gjere det mogeleg for kyrkja å følge opp oppfordringane som møtet med nyreligiøsiteten fører med seg.

The Church of Norway General Synod and new religiosity

This documentation includes summaries and substantial excerpts of a report on «New religiosity», made in preparation of the 1988 General Synod by a working group of the National Council of the Church of Norway. The report deals with such issues as perspectives on the contemporary situation, a systematic review of trends in contemporary new religious movements, attitudes and approaches of the church, and recommendations for further steps to be taken. The final documentation includes the decisions of the General Synod. The Synod recommends strengthening and coordination of the work by the Egede Institute and other institutions, and emphasizes education, literature, theological reflection, missionary outreach, and ecumenical cooperation.